

Mowa nienawiści wobec muzułmanów i muzułmanek

Kilka słów wprowadzenia:

Czy zastanawiałeś/aś się kiedyś, jakiego wyznania są ludzie w Twoim najbliższym otoczeniu? Jak wiele znajomych Ci osób wyznaje inną religię niż chrześcijańska? Polska jest obecnie stosunkowo homogenicznym krajem pod względem religijnym – około 87 procent obywateli i obywaterek deklaruje wiarę rzymskokatolicką, a pozostali – grekokatolicką, prawosławną, protestancką, a także muzułmańską i żydowską. Dla porównania warto cofnąć się pamięcią o kilka wieków i przypomnieć sobie wieloetniczną i wieloreligijną Polskę XVI wieku, słynącą wówczas z otwartości i tolerancji, przyjmującą w swe progi osoby różnych wyznań, które chroniły się przed prześladowaniami, z jakimi spotykały się między innymi w Europie Zachodniej.

Nie należy również zapominać o bliskich relacjach i pokojowej koegzystencji z Tatarami – polskimi muzułmanami, którzy zaczęli przybywać z różnych terenów Złotej Ordy do Rzeczypospolitej na Litwie od XIV wieku (najwięcej przybyło w XVI i XVII wieku) i uczestniczyli później we wszystkich najważniejszych dla Polski wydarzeniach i powstaniach.

Niestety wiele czynników wpłynęło na zmiany, jakie zaszły w polskim społeczeństwie, a brak różnorodności etnicznej, religijnej i kulturowej to między innymi pokłosie obu wyniszczających wojen światowych z początku XX wieku oraz późniejszego znalezienia się Polski w orbicie wpływów Związku Radzieckiego i polityki marginalizującej kwestię religii oraz mniejszości etnicznych. Tak silna dziś obecność religii katolickiej w życiu społecznym i politycznym Polski powoduje, że pozostałe wyznania są niemal niewidoczne w przestrzeni publicznej i w mediach, które w dużej mierze kreują nasze postrzeganie rzeczywistości. Badania pokazują, że Polacy i Polki z największą rezerwą odnoszą się w pierwszej kolejności do wyznawców i wyznawczyń islamu¹, a mowa nienawiści kierowana do nich spotyka się ze

---

¹ Strzeszewski M., *Przejawy dystansu społecznego wobec innych narodów i religii*, CBOS, Warszawa 2007.

stosunkowo dużym przyzwoleniem². Jest to o tyle zastanawiające, że wyznawców i wyznawczyń islamu jest w Polsce stosunkowo niewiele (mówi się o około 0,05%), więc Polacy i Polki mają raczej rzadkie i przypadkowe z nimi kontakty. Wyniki badań przeprowadzonych przez Fundację Batorego pokazują, że akceptacja mowy nienawiści wobec wyznawców i wyznawczyń islamu jest w większym stopniu związana „z lękowymi postawami antyimigranckimi niż z jakimikolwiek uprzedzeniami religijnymi”³.

Z czego wynika niechęć do islamu, a w konsekwencji mowa nienawiści kierowana do jego wyznawców i wyznawczyń?

Niechęć do muzułmanów i muzułmanek w dużej mierze wynika z nieznamomości kultury islamu i silnych stereotypów osadzonych w społecznej świadomości – czy to związanych z relacjami społecznymi w krajach muzułmańskich, w tym rolami kobiecymi i męskimi w tych społeczeństwach, czy z kwestią terroryzmu, która szczególnie po zamachach na Światowe Centrum Handlu (World Trade Center) w Nowym Jorku 11 września 2001 roku, stała się swojego rodzaju etykietą nadawaną wyznawcom tej religii. Te tragiczne wydarzenia otworzyły nowy rozdział zarówno w stosunkach międzynarodowych, skutkując amerykańską inwazją na Irak i Afganistan, jak i w relacjach islamu z innymi religiami, a dokładniej między ich wyznawcami i wyznawczyniami, wprowadzając dyskurs niejednokrotnie balansujący na granicy mowy nienawiści (lub ją przekraczający) do mediów tradycyjnych, a wkrótce także do mediów społecznościowych.

Mowa nienawiści wobec muzułmanów i muzułmanek, a więc manifestowanie nienawiści wobec tej grupy z powodu jej przynależności religijnej, a także etnicznej (w przypadku muzułmanów pochodzenia np. arabskiego, tureckiego, czy szerzej – azjatyckiego, afrykańskiego itd.), może być przejawem islamofobii lub ogólnej nietolerancji, rasizmu i ksenofobii skierowanych w osoby należące do grupy mniejszościowej w danym miejscu.

---

² Bilewicz M., Marchlewska M., Soral W., Winiewski M., *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014.

³ Ibidem, s. 7.

W jaki sposób możemy zdefiniować pojęcie islamofobii?

To przede wszystkim lęk wynikający z uprzedzenia lub agresji skierowanej wobec islamu, jego wyznawców i wyznawczyń oraz samej kultury.⁴ Islamofobia może przybierać różne wymiary – poza stricte religijnym, także: psychologiczny (jako lęk przed „obcym”, „innym”), etniczny (uprzedzenie w stosunku do imigrantów i imigrantek) czy polityczny i ideologiczny (na przykład poprzez kojarzenie muzułmanów i muzułmanek z ruchami fundamentalistycznymi przeciwstawiającymi się zachodniej ingerencji w sprawy bliskowschodnie). Postawy islamofobiczne podsycane są często przez media, szukające sensacji i prezentujące islam jako religię nietolerancyjną, opresyjną, zachęcającą do przemocy. Słynnym już przykładem takiego działania jest okładka amerykańskiego wydania magazynu *Newsweek* z 2012 roku ze zdjęciem przedstawiającym ubranych w muzułmańskie stroje mężczyzn krzyczących podczas demonstracji. Zdjęcie opatrzone jest podpisem „Muslim rage” („muzułmańska wściekłość”). Okładka spotkała się z oburzeniem zarówno rzeszy muzułmanów, jak i obserwatorów życia publicznego w Stanach Zjednoczonych Ameryki; uznano, że taka stereotypizująca i bazująca na emocjach okładka nie przystoi poważnej gazecie i że w ten „prostactki” sposób próbuje zwiększyć sprzedaż. Jednocześnie użytkownicy i użytkowniczki Twittera – podchwycili hasło i używając hasztagowego #muslimrage obśmiali newsweekowy temat tygodnia, drwiąc z licznych stereotypów dotyczących islamu i świata arabsko-muzułmańskiego („W tym klubie nie ma pokoju do modlitwy? #muslimrage”; „Kiedy nie dostaję chrupiącego falafła - #muslimrage” itp.).

Wiele nieporozumień dotyczących islamu wynika również z różnic kulturowych pomiędzy światem cywilizacji zachodniej a kulturą muzułmańską i innym rozumieniem wartości, które są bliskie obu stronom. Umiejętność prowadzenia dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego wydaje się w tej sytuacji kluczowa, aby każdej ze stron dać przestrzeń do wyrażenia swojego stanowiska i szanowania poglądów drugiej strony, bez etnocentrycznego pragnienia postawiania na swoim. Czy mowa nienawiści nie wynika bowiem, choćby częściowo, z nieumiejętności słuchania siebie nawzajem?

---

⁴ Polecamy zapoznanie się z tekstem „Islamofobia” w publikacji: *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, Villa Decius, Kraków 2010 (red. Maja Branka, Dominika Cieślukowska).

Jakie są konsekwencje mowy nienawiści kierowanej wobec muzułmanów i muzułmanek?

Mowa nienawiści nie jest konstruktywnym rozwiązaniem problemów związanych ze wzajemnym brakiem zrozumienia dla różnych religii czy kultur. Funkcjonowanie mowy nienawiści w dyskursie publicznym nakręca jedynie spiralę nienawiści i buduje między ludźmi mur niechęci, zamiast zachęcać ich do tworzenia mostów porozumienia. W efekcie ludzie coraz bardziej zamykają się na inność, różnorodność, która – umiejętnie pielęgnowana - może stanowić ogromną wartość w każdym społeczeństwie. Pamiętaj też o tym, że konsekwencje mowy nienawiści odczuwają zarówno osoby, które stają się jej ofiarami, jak i te, które ją stosują, a nawet osoby postronne, niezaangażowane.

No właśnie... a może warto się zaangażować w przeciwdziałanie mowie nienawiści? Zamiast biernie się jej przyglądać, zacząć działać i wyrażać niezgodę na nienawiść w przestrzeni publicznej? Jeśli idea działania na rzecz praw człowieka jest Ci bliska, pomyśl o nich także w kontekście przeciwdziałania mowie nienawiści. Zastanów się, w jaki sposób sam/sama reagujesz, gdy w Twojej obecności komuś dzieje się krzywda, np. gdy ktoś spotyka się z agresją słowną lub z przemocą? Co robisz, gdy w Internecie ktoś posługuje się mową nienawiści? Jakie można wówczas przyjmować strategie działania? Pamiętaj, że nie musisz być w tych działaniach osamotniony/a! Działania możecie podejmować razem z przyjaciółmi, kolegami i koleżankami z klasy, nauczycielami i nauczycielkami czy rodzicami.

W jaki sposób w codziennym życiu przeciwstawiać się mowie nienawiści kierowanej wobec muzułmanów i muzułmanek?

Najczęstszym miejscem, w którym w Polsce można spotkać się z nienawiścią wobec muzułmanów i muzułmanek jest Internet – deklaruje to 55 procent młodzieży oraz 28 procent dorosłych Polaków i Polek⁵. Mowa nienawiści może się jednak pojawić także w innych mediach, w zasłyszanych rozmowach; może przyjąć formę obraźliwych napisów czy rysunków w przestrzeni publicznej. Najważniejsze to nie pozostawać na nią obojętnym/obojętną i reagować – wyrazić odmienne zdanie, podkreślić brak przyzwolenia, zgłosić nadużycie osobom odpowiedzialnym za daną stronę lub przestrzeń. Coraz częściej

---

⁵ Ibidem.

ludzie organizują kampanie „anty-hejtowe” lub spontanicznie skrzykują się w swoich społecznościach lokalnych, żeby np. zamalować obraźliwe graffiti.

Dlaczego tak ważne jest, żeby w szkole poruszać kwestię mowy nienawiści?

Wymagania ogólne podstaw programowych różnych przedmiotów, zwłaszcza humanistycznych i społecznych, na III etapie edukacyjnym stawiają sobie za cel wykształcenie u młodzieży postaw odpowiedzialności, otwartości, szacunku i empatii, a także kształcą umiejętność wyszukiwania i analizy informacji, krytycznego myślenia, w tym krytycznego oceniania różnych źródeł informacji oraz samodzielnego wyciągania wniosków. Każdy z przedmiotów kładzie inne akcenty na poszczególne kompetencje, jednak w kontekście rozpoznawania mowy nienawiści i przeciwdziałania jej i reagowania szczególnie istotne wydaje się umiejętność oddzielania faktów od opinii i dostrzeganie nacechowania emocjonalnego wypowiedzi. Zajęcia przedmiotowe mogą stanowić ogromne wsparcie dla innych zajęć wychowawczych realizowanych w szkole gimnazjalnej.

W załącznikach prezentujemy trzy krótkie aktywności, które pozwolą poruszyć z młodzieżą zagadnienie mowy nienawiści w kontekście islamu oraz wybrane pomysły, w jaki sposób się jej przeciwstawiać. Ćwiczenia można przeprowadzić zarówno podczas zajęć przedmiotowych, jak i np. godziny wychowawczej.

Opracowanie: Elżbieta Krawczyk, Arkadiusz Tomaszewski

Bibliografia:

Bilewicz M., Marchlewska M., Soral W., Winiewski M., *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014.

Branka M., Cieślukowska D. (red.), *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, Villa Decius, Kraków 2010.

Geisser V., *Nowa islamofobia*, Książka i Prasa, Warszawa 2009.

Górak-Sosnowska K., Pędziwiatr K., Kubicki P., *Islam i obywatelskość w Europie*, Warszawa 2006.

Hotz A., „Newsweek ‘Muslim Rage’ cover invokes a rage of its own” (17.09.2012): <http://www.theguardian.com/media/us-news-blog/2012/sep/17/muslim-rage-newsweek-magazine-twitter>.

Strzeszewski M., *Przejawy dystansu społecznego wobec innych narodów i religii*, CBOS, Warszawa 2007.

Załączniki:

Ćwiczenie I: Na tropie mowy nienawiści

Poniższy komentarz znajduje się w Internecie pod krótką informacją pt. „Meczet na Ochocie [w Warszawie – przyp. aut.] został ostrzelany” zamieszczoną na portalu www.euroislam.pl.

Przeczytaj, co napisał „polak cebulaak” i zastanów się:

- czy Twoim zdaniem można uznać jego wypowiedź za mowę nienawiści? Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do przykładów zaczerpniętych z komentarza.
- z jaką reakcją spotkała się jego wypowiedź? Czy Ty zareagowałeś/zareagowałaś w podobny sposób czy inaczej? Jeśli inaczej, to jak?
- w jaki sposób czytelnik/czytelniczka może jeszcze zareagować na podobne treści zamieszczone w Internecie?
- Zapoznaj się z treściami publikowanymi na stronie www.euroislam.pl i zastanów się, jaki cel przyświeca jej założycielom/kom oraz osobom, które na niej publikują swoje artykuły?
- Jak oceniasz tę stronę jako źródło informacji na temat islamu? Skąd czerpać wartościowe wiadomości na temat religii i kultury muzułmańskiej oraz tego regionu świata?

polak cebulaak
pisze:

15/09/2014 o 08:05

precz z muzułmanami. . ci co piszą że islam to religia pokoju chyba nie wiedzą co mówią. jest religią pokoju z nazwy chyba. jak przyjadą do nas muslimi i będą sięrządzić i zmieniać wasze miasta i islamskie wioski to bedziecie inaczej mówić. jak ISIS wpadnie to już w ogóle. polska dla Polaków – bolesna prawda ale to jedynie wyjście. nie przyjeżdżają do EU by się uczyć języka, normalnie zarabiać tylko wybierają kraje pokroju GB gdzie dostają wszystko za darmo. wiec nie uczą się nie pracują bo po co jak za hajs od nich mogą wyżyć. i po drodze wprowadzają swoją kulturę i obyczaje. wiec ci co piszą ze muslimi są okey to niech się zastanowią czego im tak bardzo brakuje w europejskich mieszkańcach że chcą innych. może tego że europejscy traktują kobiety na równi ?

Odpowiedz

mark33
pisze:

16/09/2014 o 20:50

Swieta prawda.

Źródło: <http://www.euroislam.pl/index.php/2014/09/meczet-na-ochocie-zostal-ostrzelany/>

Ćwiczenie II: Gdzie są granice wolności słowa?

1. Czy pamiętasz, jakie kontrowersje wzbudziła w światowej opinii publicznej publikacja przez duński dziennik „Jyllands-Posten” rysunków będących karykaturami Mahometa? Zdaniem autora miały one być satyrycznym komentarzem do artykułu dotyczącego wolności słowa, jednak setki muzułmanów na całym świecie poczuły się nimi urażone i żądały przeprosin. Sprawa na wiele tygodni spolaryzowała społeczeństwa zarówno na Zachodzie, jak i w świecie arabsko-muzułmańskim. Jedni podkreślali wagę wolności słowa, inni zwracali uwagę na szacunek wobec innej religii i kultury. Część muzułmanów i muzułmanek odebrała te karykatury jako atak na ich wiarę i poniewieranie bliskimi im wartościami, a inni uważali, że to kwestia braku wyczucia i dobrego smaku.

- Poszukaj w Internecie relacje z różnych źródeł, aby zapoznać się z opiniami różnych stron na ten temat i określ swoje stanowisko w sprawie karykatur Mahometa – czy Twoim zdaniem te karykatury można uznać za mowę nienawiści? Uzasadnij swoją opinię.
- Zastanów się, gdzie w Twoim odczuciu są granice wolności słowa? Sprawdźcie, jakie opinie na ten temat pojawiają się w klasie. W tym celu możecie wypisać na kartkach kilka najczęściej się powtarzających, a następnie ustawić się przy tych kartkach, na których zapisane są najbliższej Wam słowa.

2. Poniżej znajduje się widok strony na Facebooku, gromadzącej wyrazy potępienia dla aktów wandalizmu w Kruszyńnianach, jakie miały miejsce na początku ramadanu w 2014 roku. W ich wyniku została zniszczona m.in. elewacja meczetu (namalowano na niej obraźliwe słowa i rysunki przedstawiające świnię – zwierzę uznawane w islamie za nieczyste) oraz część cmentarza. Strona ta to także przestrzeń wyrażania wsparcia dla społeczności tatarskiej mieszkającej w Kruszyńnianach.

- Zastanów się, w jaki jeszcze sposób można w takiej sytuacji przeciwstawić się mowie nienawiści i okazać wsparcie społeczności, która została nią dotknięta?

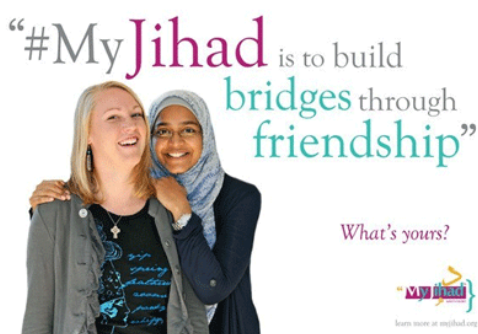
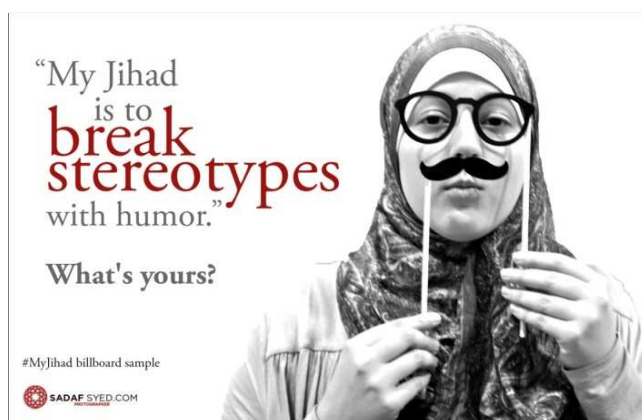

Źródło: <https://www.facebook.com/pages/Pot%C4%99piamy-atak-na-meczet-w-Kruszyńnianach/264062437133348?fref=ts>

Ćwiczenie III: Na czym polega Twój dżihad? Przeciwdziałanie mowie nienawiści poprzez przełamywanie stereotypów

Pojęcie „dżihadu” często rozpala umysły osób, które znają je jedynie jako „świętą wojnę”, która według stereotypu oznacza „walkę z niewiernymi” i stanowi główny cel każdego muzułmanina i muzułmanki. To jeden z wielu przykładów nieporozumień dotyczących islamu i uproszczeń, które zamiast tłumaczyć różne zjawiska, potęgują niechęć do islamu i jego wyznawców i wyznawczyń. Aby odebrać hejterom i hejterkom przestrzeń do mowy nienawiści grupka muzułmanów w Stanach Zjednoczonych Ameryki postanowiła przeprowadzić kampanię edukacyjną zatytułowaną „Mój dżihad”, która ma na celu zarówno odczarowanie samego pojęcia, które w swej pierwotnej formie oznacza „dążenie do osiągnięcia celu” w kontekście walki z samym sobą i swoimi słabościami, jak i pokazać muzułmanów w nowym, bardziej pozytywnym świetle, jako osoby pełne poczucia humoru i dystansu do siebie. Hasłem przewodnim kampanii są słowa: „Odbierzmy islam muzułmańskim i antymuzułmańskim radykałom!”.

- Obejrzyj plakaty będące częścią kampanii „Mój dżihad” – co o nich sądzisz? Czy Twoim zdaniem to skuteczne narzędzie walki ze stereotypami na temat islamu i mową nienawiści wobec muzułmanów i muzułmanek?
- Zastanów się, w jaki sposób zorganizować kampanię edukacyjną dotyczącą radzenia sobie z mową nienawiści?

Źródło: <http://myjihad.org/>

Opracowanie: Elżbieta Krawczyk, Arkadiusz Tomaszewski